

СЁСТРЫ ПСІХЕІ

П'еса-прыпавесць у 2-х дзях

АСОБЫ:

А т а, старэйшая сястра, каралева.

І ф і д а, сярэдняя сястра.

П с і х е я, малодшая сястра.

Н і к а н д р, галоўны стратэг.

М а р о н, найвышні жрэц.

С л у ж к і, ж р ы ц ы, в о і н ы

Як малое лаішчыца да маці, шукае абароны і цеплыні, так будзённая Еўропа – гэтае звышцывілізаванае дзіця – туліца да святочнай Грэцыі, да яе прыцягальнай даўніны, ратуючыся ад духоўнае пагібелі.

Еўропа малітоўным шэптам успамінае заповіт Элады: цудоўнае трэба ахоўваць ад звычайнага.

І мы, трывалая часцінка будзённай Еўропы, ляцім у Грэцыю, каб яшчэ і пакаяцца, па-дзіцячы прызнацца, што часцей за свечку запальваем электрычную лямпачку, часцей за Евангелле чытаем газету.

Пані Грэцыя, даруй нам і, як вуснам даеш каханья вусны, – дай нашым душам цудоўнае.

**Леанід Дранько-Майсюк,
“Ратаванне Грэцыяй”**

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

З’ява першая

Палац Хірама, уладара каралеўства Геліка, што на самай ускраіне Элады. Пасярод троннай залы стаіць урна з прохам караля. Над урнай схіліліся тры дачкі Хірама ў жалобных накідках паўзверх адзення.

А т а. Якая цішыня... Нібыта не кароль памёр, а ўся краіна вымерла.

І ф і д а. Мёртвага яго баяцца яшчэ больш. *(Спалохана.)* Я таксама баюся!

А т а. Баішся жменькі попелу?

І ф і д а *(пераканана)*. Душы злых людзей вяртаюцца на зямлю, каб шкодзіць жывым. Я баюся, што бацька вернецца і зноў паспрабуе мяне згвалціць.

А т а *(з усмешкай)*. Супакойся, Іфіда. Душа не мае п р ы л а д ы для гвалту. Наш бацька ўжо не грозны для цябе... ні для багоў з багінямі.

І ф і д а. Ата, ты такая самая блюзнерка, як і ён!

А т а. Гэта адзінае, за што я паважала караля Хірама. *(Усміхаецца.)* Паміраючы, ён шапнуў мне: “Дачушка, паглядзі, кудой вылеціць мая душа: праз рот ці праз с...”

І ф і д а. Ф-фэ! Быў каралём, а лаяўся як апошні нявольнік.

П с і х е я *(ціха)*. Ён быў нявольнікам...

А т а. Псіхея, што ты шэпчаш? *(Іранічна.)* Няўжо малітву за бацьку?

П с і х е я *(стрымана)*. Прашу багоў, каб яны даравалі яму грахі і прынялі ягоную душу ласкава.

І ф і д а *(злосна)*. Хай Тартар возьме гэтую брудную душыцу!

А т а *(пагардліва)*. Бо вылецела яна не праз рот і цяпер смярдзіць нясцерпна.

П с і х е я *(пра сваё)*. Багі міласэрнейшыя за людзей. *(Апускае вочы.)*

І ф і д а. Добра табе разважаць пра міласэрнасць, сястрычка! Цябе бацька і пальцам не зачাপіў.

А т а *(задумліва)*. Праўда, хацеў забіць, калі даведаўся, што і трэці раз у яго нарадзілася дачка. Не ведаю, якім цудам мы яго спынілі. Маці за абарону Псіхеі заплаціла жыццём, я выйшла з сінякамі...

І ф і д а. Затое Псіхея вырасла красуняй, якіх не бачыў свет, і цяпер можа ўсіх шкадаваць.

П с і х е я. Даруйце мне, сёстры.

А т а. Плач, Псіхея, па нашым бацьку, прасі ў багоў літасці да ягонаі душы. А мы будзем радавацца, што нарэшце... гэты паганы сабака здох. Цяпер мы самі гаспадыні свайго лёсу!

І ф і д а. Я магу нарэшце выйсці замуж! Бацька блізка не падпускаў да мяне мужчын. *(Ціха.)* Для сябе бярог, стары вычварэнец!

А т а. Правам старэйшай у родзе, дзе не засталася мужчын, я цяпер – каралева Гелікі. Жрацы, воіны – усе мусяць мне падначальвацца і выконваць мае загады.

І ф і д а *(марыць)*. З ложка вылазіць не буду: толькі кахацца ды нараджаць дзяцей.

А т а *(ласкава)*. Цябе, Псіхея, мы таксама аддамо замуж. Вам, сястрычкі, трэба завесці сем’і, нарадзіць і выгадаваць дзяцей, а мне – засвоіць навуку ўлады. *(Абдымае сяцёр.)*

П с і х е я *(ціха)*. Хіба чалавеку дадзена быць гаспадаром уласнага лёсу?

І ф і д а *(не слухаючы)*. Ніхто не замінае больш майму шчасцю!

А т а *(натхнёна)*. Цяпер усё будзе іначай у нашай краіне. Я не хачу, каб мяне баяліся, як бацьку, я хачу, каб людзі мяне любілі. Хопіць жыць паводле старых звычаяў і забабонаў, трэба кіравацца розумам, сучаснымі ідэямі. Я ўвяду мудрыя законы, дапамагу бедным выбрацца з галечы, а багатым разбагацець яшчэ больш. З палёў будуць збіраць багатыя ўраджаі,

у гарадах будуць ладзіцца святочныя кірмашы, нашы воі праславяць сябе ў далёкіх паходах. Я ператвару Геліку ў квітнеючую краіну!

Гучыць урачыстая музыка. У тронную залу ўваходзяць найвышні жрэц Марон і галоўны стратэг Нікандр. Нікандр схіляецца перад сёстрамі ў ветлым паклоне, Марон ледзь прыкметна ківае галавой.

Марон. Шаноўныя пані, усё падрыхтавана для пахавальнага абраду.

Ата. А народ Гелікі прыйшоў, каб аддаць апошнюю пашану свайму ўладару?

Нікандр. Няўцешныя жыхары горада пазбіраліся каля бажніцы. *(Усміхаецца.)* Не без дапамогі маіх ваяроў, вядома.

Ата. Дзякуй за службу, Нікандр. Мы з сёстрамі ўспомнілі ўжо добрым словам караля Хірама. Можна распачынаць публічную цырымонію.

Іфіда. Хадзем, Псіхея. *(Цягне малодшую сястру за руку.)* Не выцірай слёз – у святле паходняў яны будуць добра глядзецца.

Найвышні жрэц Марон урачыста ўздымае урну з прохам і абяруч трымае яе перад сабой. Дочкі нябожчыка-караля і галоўны стратэг Нікандр выстройваюцца за ім.

Жалобная працэсія пакідае тронную залу.

З’ява другая

У троннай зале палаца каралевы Аты. Толькі што завяршылася вяселле стратэга Нікандра з Іфідай. За святочным сталом засталіся каралева Ата, жрэц Марон і пара маладых. Перад імі таньчыць Псіхея. У яе лёгкіх, зграбных руках вымалёўваецца невыразны цень трывогі і смутку. Скончыўшы танец, Псіхея схіляецца – спачатку перад маладымі, а потым перад каралевай Атай.

Ата. Дзякуй, мая ластаўка. Прысядзь, зрабі глыток віна.

Нікандр *(у захапленні)*. Сама багіня таньчыла перад намі!

Іфіда *(штурхае Нікандра ў бок)*. Не забывайся, з каторай з нас ты ажаніўся!

Марон *(задуменна)*. Калі б яна не была каралеўнай, я забраў бы яе жрыцай у Галоўны Храм.

Ата. Так бы я табе яе і аддала! *(Хаваючы зайздрасць.)* Што сталася б з ёю ў змрочным скляпенні, без сонечнага святла і свежага паветра?!

І ф і д а (*да Нікандра*). Зірні на мяне, мой адважны герой, і скажы, ці гатовы ты да найважнейшага ў тваім жыцці бою?

Н і к а н д р. Чакаю, што бой будзе зацяты, вораг – неўтаймоўны і пад канец я палягу пераможаным. (*Цалуе Іфіду*.)

І ф і д а. Толькі асцярожна, не пратні мяне сваёй дзідай. Я спадзяюся ўзяць удзел яшчэ не ў адным баі і прывесці на свет цэлае войска. (*Прагна цалуе Нікандра*.)

А т а (*пазірае на любошчы маладых і звяртаецца да Марона*). Гляджу я на іх і думаю: ці варта адмаўляцца ад простага чалавечага шчасця?

М а р о н. Дзеля ўлады варта, мая каралева. А нам ніхто не замінае мець патаемна тое самае, што і яны. (*Неўпрыкмет праводзіць рукой па Ацінай шыі*.)

А т а. І ты не шкадуеш, Марон, што жрацу нельга жаніцца? Быў бы мужам каралевы...

М а р о н. Паасобку мы мацнейшыя, чым разам, мая каралева. Ты ўладарыш над цэламі падданных, я паную над іхнымі душамі. (*Крыва ўсміхаецца*.) Да таго ж ты ўпотаікі дзеліш са мной ложа і не мусіш прылюдна дзяліць трон.

А т а. Ты пэўны, што гэта так?.. (*Да Псіхеі*.) Псіхея, а ты не зайздросціш шчасцю сваёй сястры?

П с і х е я (*прастадушна*). Як можна зайздросціць таму, каго любіш?

А т а. Я зусім забылася, што ты ўсіх любіш. (*Ціха*.) Нават тых, хто цябе ненавідзіць.

І ф і д а (*да Псіхеі*). Псіхея, сястрычка, выпі за нас з Нікандрам!

П с і х е я. Зычу табе багата шчаслівых дзён, мая любая сястрыца. Няхай багі ласкава спатоляць тваю прагнуую смагу. (*Уздымае келіх*.)

І ф і д а (*хітравата падміргвае Нікандру*). Чуеш, Нікандр: калі ты не прыкладзешся як след да працы, цябе заменяць багі. Калі не хочаш гадаваць чужых дзяцей – не лянуйся сам.

Н і к а н д р (*зноў цалуе Іфіду*). У табе адгукаецца бацькава блюзнерства і насмешлівасць.

І ф і д а (*працверазеўшы*). О, усемагутныя, даруйце п'янай жанчыне дзёрзкі жарт!

А т а. Не бойся, Іфіда, твая прапанова спадабаецца багам. (*Да Марона*.) Праўда, найвышні жрэц?

М а р о н (*ціха*). Як і многім смяротным, мая каралева. Думаю, наш стратэг будзе мець клопаты са сваёй гарачай жонкай.

А т а. Асабліва за шматлікімі войнамі, якія мы неўзабаве распачнем.

М а р о н. Ц-с-с! (*Прыкладае палец да вуснаў*.)

А т а. Твая праўда, не час пра гэта. *(Да Psixei.)* Псіхея, можа мы і табе вяселле згуляем? Вунь колькі князькоў просяць тваёй рукі. Што маўчыш?

І ф і д а. Яна ж усім адмаўляе, ганарліўка! *(Злосна.)* А сама бегае цішком да Сівой Гары і прападае там да вечара. Відаць, завяла сабе палюбоўніка з прастакоў і таемна з ім *(робіць непрыстойны жэст.)* сустракаецца.

П с і х е я. Іфіда! Ты... *(Змаўкае.)*

А т а. Псіхея, гэта праўда? *(Сурова.)* Зірні мне ў вочы, дзяўчынка.

П с і х е я. Не! *(Апускае вочы.)* Так...

А т а. Так ці не?

П с і х е я. Не, у мяне няма палюбоўніка.

А т а. Але ты бегаеш да Сівой Гары?

П с і х е я. Так.. я там бываю.

Н і к а н д р *(уражаны)*. Не можа быць! Нават мае адважныя ваяры баяцца наблізіцца да гэтага месца.

М а р о н. Вера забараняе нам падыходзіць да Сівой Гары! На тым месцы некалі складалі ахвяры Жоўтаму Яшчару.

А т а *(да Psixei)*. Ты чула?

П с і х е я. Чула... яшчэ ў дзяцінстве... ад нашае няні. *(Больш упэўнена.)* Я не веру ў Яшчара. Увечары з гары спускаецца звычайны туман.

І ф і д а. Няма лепшай хованкі, чым там, для каханкаў, якія не баяцца Яшчара! *(З жаночай цікаўнасцю.)* Прызнайся нам, хто ён?

П с і х е я. Я не сутракалася з каханкам! Я... *(Плача.)*

А т а. Пачакай, Іфіда. *(Да Psixei.)* Не плач, мая маленькая, я табе веру. Толькі раскажы мне ўсю праўду: навошта ты ходзіш да Сівой Гары?

П с і х е я *(пасля працяглага маўчання)*. Неяк, калі яшчэ жыў бацька, я гуляла з нянькай на ўскрайку саду. І раптам праз мур да мяне даляцелі чароўныя гукі сірынгі. Я захацела даведацца, хто гэта так соладка грае, пералезла праз мур, але нікога не ўбачыла. Гукі сірынгі аддаляліся, здавалася, яны клікалі мяне за сабой. Не паслухаўшыся няні, я пайшла за таямнічай мелодыяй і не заўважыла, як апынулася ля Сівой Гары. Там музыка сціхла... Я адчула знянацку стому і прылегла адпачыць ля празрыстага ручая. Калі прачнулася, быў ужо вечар, і я хуценька вярнулася ў палац.

А т а. І ўсё? Загучала сірынга, потым сціхла, і больш нічога не здарылася?

П с і х е я. Так. *(Павагаўшыся.)* Але я бачыла сон.

А т а. Сон? Які?

П с і х е я. Быццам на тым беразе ручая вырас смарагдавы палац з бурштынавым дахам. На ганку з'явіўся прыгожы каралевіч і прамовіў да

мяне: “Псіхея, з усіх смяротных нявестаў я выбраў цябе.” Ён узяў мяне за руку і павёў да сябе ў пакоі, дзе я зноў пачула пералівісты спеў сірынгі. Пасля таго шмат разоў прыходзіла я на тое месца. Сядзела каля крыштальнага ручая, адпачывала. Але сон ніколі не паўтараўся.

А т а. Навошта ж ты працягваеш туды хадзіць?

П с і х е я (*разгублена*). Не ведаю.

І ф і д а (*здзекліва*). Спадзяешся, што сон абернецца явай?

А т а. Можа, цябе заваблівае спеў сірынгі?

П с і х е я. Не, той незвычайнай музыкі я больш не чула. Але гэта была такая музыка, якую нельга забыць. Мне яна падалася нават знаёмай: нібыта я чула яе раней, толькі не магу ўспомніць дзе.

А т а. Калі? У дзяцінстве?

П с і х е я. Не, раней! Яшчэ да нараджэння. Мілыя сёстры, вам не здаралася бачыць ці чуць нешта ўпершыню, але так, нібыта вы гэта ўжо бачылі і чулі?

І ф і д а. Мне здаецца, што я некалькі разоў страчвала дзявоцкасць.

Н і к а н д р. А мне часта здаецца, што такі самы абед я еў учора.

М а р о н (*пагрозліва*). Псіхея, ці пераходзіла ты праз той ручай ля Сівой Гары?

П с і х е я. Не. Я не адважвалася.

М а р о н. Дзякаваць багам! Той, хто ступаў на другі бераг ручая, больш не вяртаўся да жывых. За ручаём пачынаецца краіна памерлых. (*Да Аты*). Нельга, каб пра гэты выпадак даведаўся просты люд.

А т а. Псіхея, нікому не раскажы, што ты была ля падножжа Сівой Гары. І паабячай мне, што больш ніколі туды не пойдзеш.

П с і х е я (*ціха*). А калі Ён мяне пакліча?

А т а. Які Ён? Выкінь з галавы свае дзіцячыя прыдумкі, калі не хочаш, каб яны звялі цябе са свету.

І ф і д а. А што, калі агідны Яшчар сапраўды ўпадабаў нашу красуню Псіхею?

А т а. Нікандр, прыставіш да Псіхеі двух вартавых.

Н і к а н д р. Будзе зроблена, каралева.

А т а. А ты, Іфіда, калі будзеш распускаць свой язык... Я ведаю, як ты любіш Псіхею.

І ф і д а (*надзьмуўшыся*). А я бачу, як ты любіш мяне. Замест падарункаў маю ад цябе ў дзень шлюбу адны пагрозы.

А т а. Выбачай, будуць і падарункі. (*Уздымае келіх.*) Нікандр, Іфіда, шчасця вам, плёну, дабрабыту!

М а р о н. Здароўе каралеўны Іфіды і непераможнага стратэга Нікандра!

Н і к а н д р. Няхай жыве нашая каралева, уладарка Гелікі!

Усе ўздываюць келіхі і выпіваюць, думаючы кожны пра сваё. Толькі Псіхея не чапае келіха.

З’ява трэцяя

У троннай зале палаца каралевы Аты праз год. Уваходзіць Іфіда, разглядаецца на бакі. Заўважае на троне каралеўскую карону, падыходзіць і прымярае яе на сваю галаву.

Іфіда. Як пасуе мне каралеўская карона! Не тое, што кульгавай Аце. *(Важна.)* У каштоўнай аправе павінен зьяць існы дыямент.

З’яўляецца Ата, падкрадаецца ззаду да Іфіды і спрытна здымае з сястрынскай галавы карону.

Ата. Не прымярайся да кароны, сястрычка. Не для тваёй пустой галавы такая аздоба.

Іфіда. Яшчэ невядома! Можна, каб я яе насіла, нашае жыццё было б лепшым! Хто хваліўся, што ператворыць Геліку ў квітнеючую краіну? Дзе багатыя ўраджаі, святочныя кірмашы? Дзе шчасце і дабрабыт? Каралеўская скарбніца пустая, людзі мруць ад голаду і хвароб!

Ата. Пільнуй свайго інтарэсу, Іфіда. Дзе шматлікія дзеці, якімі ты абяцала нас абдараваць? Кладзешся з першым лепшым, а яшчэ ні разу не панесла. Сучка бясплодная!

Іфіда. Лупатая сава!

Ата *(абурана)*. Як ты гаворыш да старэйшай сястры?! Ты забылася, што перад табой каралева?

У час спрэчкі паміж сёстрамі ў залу ўваходзіць жрэц Марон, але не ўмешваецца і назірае зводдаль.

Іфіда. Знайшлася мне каралева! Кожны ведае, што насамрэч Гелікай уладарыць гэты гнюсны еўнух! *(Паказвае на Марона.)*

Марон *(пагрозліва)*. Не забывайся, жанчына: зневажаючы жраца, ты абражаеш багоў, якім ён служыць!

Іфіда. Ха-ха, багі даўно адварнуліся ад свайго нядошлага служкі, а праз цябе – і ад усіх нас. Чаму ты не выпрасіш у багоў дажджу для палёў, хлеба для людзей, чаму не спыніш паморак і набегі суседзяў?

Ата. Калі хто і вінны ў варожых нападах, дык гэта твой муж, няздарны ваяка!

Іфіда. А хто яму загадаў распачаць войны з усімі суседзямі адразу? Сядзелі б сабе ціха – і нас бы ніхто не чапаў.

А т а. О, няўдзячнае стварэнне! Забылася ўжо, як ты радавалася перамогам Нікандра і багатай здабычы?

І ф і д а. Але перамогі змяніліся паразамі, а багатая здабыча абярнулася незлічонымі стратамі. Мы сталіся жабракамі, а неўзабаве ператворымся ў нявольнікаў!

А т а. Сціхні, гадзюка, інакш я загадаю вырваць твой пракляты язык і кінучь яго сабакам!

І ф і д а (*ставіць рукі ў бокі*). Паспрабуй крані мяне – а ўсё войска пяройдзе на бок бунтаўнікоў!

А т а. Анягож, яно цалкам складаецца з тваіх былых каханкаў! Цьфу! (*Адварочваецца ад Іфіды.*)

М а р о н (*лагодна*). Перад пагрозай агульнай небяспекі ці варта блізкім людзям сварыцца? Ці не разумней трымацца разам?

І ф і д а. То няхай утаймуе свой непамерны гонар і звяртаецца да мяне, як роўная да роўнай. Добра вядома, на чым трымаюцца рэшткі вашае ўлады ў краіне: на мячах ваяроў майго мужа.

М а р о н. Хіба мы адмаўляем заслугі нашага слаўнага Нікандра? Наадварот, на ягоную адвагу і спрыт мы ўскладаем усе надзеі.

І ф і д а (*з выклікам зірнуўшы на Ату*). З'ела?

А т а (*стрымваючы гнеў на сястру*). Якія навіны, Марон? Чуваць што добрае?

М а р о н. Толькі дрэннае, каралева. Нястача, голад, хваробы штурхаюць пакорлівых некалі людзей у шэрагі бунтанікоў. (*Разводзіць рукі.*) Супраць нас узнялася ўся краіна.

А т а. Супраць н а с?

М а р о н. Так, супраць каралеўскай улады і супраць касты жрацоў таксама.

І ф і д а. Яны не баяцца гневу багоў?

М а р о н. Бунтаўнікі кажуць, што сапраўдны бог жыве не ў нашай бажніцы.

І ф і д а. А дзе?

М а р о н. На Сівой Гары.

І ф і д а (*спалохана*). Жоўты Яшчар!

А т а (*пагардліва*). Што за цёмны народ! Калі ўжо яны перастануць верыць у забабоны?

М а р о н (*паціскае плячыма*). У гэтыя забабоны верылі спрадвеку іхныя продкі. Цяжка зжыць перакананні, што за тысячы гадоў укараніліся. Не ў галовах нават, а ў крыві ў людзей.

А т а. Калі твае багі нас не ўратуюць, на што нам застаецца спадзявацца?

М а р о н. Як слухна заўважыла Іфіда: толькі на войска Нікандра, мая каралева. *(Кланяецца Іфідзе.)* Наш стратэг накіраваўся насустрач паўстанцам, каб разбіць іх ушчэнт.

І ф і д а *(пераканана)*. Нікандр разгоніць бунтаўнікоў, навядзе у краіне парадак і... зробіцца яе Уладаром!

У залу ўвальваецца Н і к а н д р, зняможаны і брудны, без зброі і даспехаў.

І ф і д а. Нікандр!

А т а *(сумна)*. А вось наш збаўца і ўладар... Што здарылася: нашае войска разбіта?

Н і к а н д р. Не. Але яно перайшло на бок паўстанцаў. *(Апускаецца на падлогу каля ног Іфіды.)* Даруйце, я нічога не мог зрабіць.

М а р о н *(прыслухоўваецца)*. Я чую нейкі гул за сценамі палаца.

І ф і д а. Яны набліжаюцца!

Н і к а н д р *(няўпэўнена)*. Палац ахоўваюць узброеныя слугі і рэшткі гвардыі.

М а р о н. Думаю, яны ахвотна здадуць зброю.

І ф і д а. Я баюся. *(Апускаецца на падлогу каля мужа.)*

А т а. Калі яны шукаюць мяне, я не буду ад іх хавацца. *(Накіроўваецца да выхаду.)*

М а р о н *(спыняе Ату)*. Пачакай, каралева, я выйду да іх і паспрабую ўлагодзіць іхны гнеў.

Найвышні жрэц паспешна выходзіць з залы.

І ф і д а. Вы верыце, што ён выйдзе насустрач раз'юшанаму натоўпу? Напэўна, уцячэ з палаца праз патаемны, аднаму яму вядомы ход.

Н і к а н д р. Баязлівы пацук!

А т а *(стомлена)*. Быццам вы лепшыя за яго...

У тронную залу ўваходзіць абуджаная ад сну П с і х е я.

П с і х е я. Сёстры, што за крыкі чуваць за сценамі палаца? *(Углядаецца.)* Чаму ў вас такія ўстрывожаныя твары?

І ф і д а *(злосна)*. Прачнулася, нявіннае ягнятка!

А т а. Псіхея, вяртайся ў свой пакой і не выходзь адтуль, пакуль усё не суцішыцца.

П с і х е я. Што суцішыцца, Ата?

І ф і д а. Наш няўдзячны народ прагне паквітацца з сваёй каралевай.

П с і х е я. Я нікуды не пайду. Я не кіну цябе ў небяспецы. *(Падб'ягае да Аты і моцна сціскае яе ў сваіх абдымках.)*

І ф і д а. Ах-ах! Якая адданасць!
 А т а (*да Іфіды*). Змоўч, нарэшце, яхідна!
 Н і к а н д р (*прыслухоўваецца*). Чуеце? Зрабілася ціха.
 А т а (*прыслухаўшыся*). Як на пахаванні.

У абсалютнай цішыні выразна чуваць нечыя крокі. У тронную залу ўваходзіць М а р о н.

І ф і д а (*здзіўлена*). Вярнуўся? Яны не раздзёрлі цябе на кавалкі?
 А т а. Марон, што там адбываецца?
 М а р о н (*урачыста*). Я прыйшоў, каб абвясціць вам волю народа Гелікі. Я – ягоны пасланнік і буду прамаўляць ад ягонага імя.
 І ф і д а. Выйшаў каралеўскім пасланнікам, а вярнуўся народным!
 Н і к а н д р. Зраднік!
 М а р о н (*да Аты*). Каралева, загадайце ім маўчаць, калі яны хочуць застацца жывымі.

А т а. Кажы, Марон. Я бачу, ты прынёс нам выратаванне.
 М а р о н. Народ Гелікі не прагне тваёй смерці, каралева. Ён патрабуе толькі прынесці ахвяру Жоўтаму Яшчару, каб той злітаваўся над намі і дараваў краіне спакой, а зямлі – ураджайнасць.

А т а. Ахвяру? Усяго толькі? Дзеля нейкага паршывага ягняці яны перавярнулі з ног на галаву ўсю краіну?

М а р о н. Ты не зразумела, пані. Яшчар патрабуе чалавечай ахвяры.
 І ф і д а (*падхопліваецца*). Ата, вазьмі майго найлепшага раба! Калі гэта нас уратуе...

Н і к а н д р (*скванна*). Навошт губляць здаровых слуг? У вязніцы даволі злачынцаў...

М а р о н. Я не сказаў вам галоўнага: ахвяра мусіць быць каралеўскага роду.

Усталёўваецца гнятлівае маўчанне. Усе глядзяць на Ату.

А т а (*накорліва*). Усё-ткі яны прагнуць маёй смерці.
 І ф і д а (*паспешліва*). Дзеля выратавання краіны трэба ахвяраваць жыццём, сястра. Мы прадоўжым твае слаўныя пачынанні.

П с і х е я (*з жахам*). Не, Ата, не! Не згаджайся! Яны злыя людзі!

М а р о н (*голасна*). Народ Гелікі не хоча мяняць каралеву. Ахвярай мусіць стацца твая сястра, пані.

А т а (*з палёгкай*). Цяжка пагадзіцца з такою стратай. (*Пераводзіць погляд на Іфіду.*) Але дзеля выратавання краіны давядзецца ахвяраваць жыццём, сястра. (*Крыва ўсміхаецца.*)

І ф і д а (*крычыць*). А-а-а! Яны хочуць мяне пазбыцца! Яны ў змове! Ратуй мяне, Нікандр! (*Хаваецца за мужа.*)

Н і к а н д р. Рукі прэч ад маёй жонкі! За яе я падыму супраць вас усё войска!

А т а. Дзе тваё войска, няздарны стратэг? І супраць каго яно выступіць? (*Змяніўшы тон.*) Не памыліся, Нікандр. Ці варта страчваць галаву і пасаду праз дурную, распусную бабу?

Хвіліну Нікандр вагаецца і бязвольна апускае рукі. Тым часам Псіхея падыходзіць да вярхоўнага жраца і запытальна глядзіць яму ў вочы.

П с і х е я (*ціха*). Я?

І ф і д а. Хочаце маім коштам адкупіць свае грахі? Не дамся!

М а р о н (*узвышае голас*). Ціха! Можаце вы не сварыцца?! (*Спакойна.*) Ахвярай павінна быць цнатлівая, чыстая дзяўчына.

Усе застываюць нерухома і глядзяць на Псіхею.

А т а. Псіхея? Безабароннае дзіця ў ахвяру Яшчару?

І ф і д а (*радасна*). Багі лепш ведаюць, каго ім выбраць.

А т а. Што за глупства? Няма ў Геліцы іншых цнатлівых дзяўчат акрамя Псіхеі?

М а р о н. Каралеўскага роду – няма.

А т а (*з нянавісцю*). Марон, няўжо гэты смярдзючы натоўп думае, што я пагаджуся прынесці ў ахвяру сваю любую сястру?

П с і х е я. Ата, не трэба!

М а р о н (*падыходзіць да Аты, ціха*). Яе прынясуць у ахвяру і без тваёй згоды, мая пані. А ты толькі дарэмна страціш карону, а з ёй і галаву.

І ф і д а (*няшчыра*). Бедная наша сястрычка! Ніяк не ўратаваць нам цябе ад смерці. (*Абдымае Псіхею.*)

Н і к а н д р (*разважліва*). На вайне не бывае без стратаў.

А т а (*горача просіць*). Марон, ты ўмееш паразумецца з простым людам. Пераканай іх выбраць іншую ахвяру, прашу цябе!

М а р о н. Ты перабольшваеш мае здольнасці, пані. Магутны леў не можа затрымаць статак быкоў, які ў асляпленні імчыць на яго. Ён можа альбо скочыць убок, ці загінуць пад капытамі раз'ятраных жывёл. Мудры леў выбірае першае, каб пазней гнаць статак у патрэбным яму кірунку. (*На вуха Аце.*) Раю табе, каралева, зрабіць тое самае.

А т а (*адштурхоўвае ад сябе Марона*). Бязліўца! Няхай затопчуць мяне сваімі бруднымі нагамі, няхай раздзяруць мяне на шматкі, я сястры не аддам! Варта, да зброі! Нікандр, збяры рэшткі гвардыі! Будзем біцца да апошняга!

Н і к а н д р (*не варухнуўшыся*). Якой гвардыі? Усе перайшлі да паўстанцаў. (*Насмешліва.*) Ці варта страчваць галаву, каралева, дзеля звычайнай дзяўчыны, хай сабе і цнатлівай?

М а р о н. Апамятайся, каралева! У тваіх руках лёс усёй краіны!

П с і х е я (*падбягае да Аты*). Ата, скарсыся! Не мы выбіраем свой лёс, яго пішуць багі на небе. Не вінаваць сябе у тым, што здарыцца. (*Падбадзёрвае сястру.*) Ведай, мне зусім не боязна.

А т а (*скарываўшыся*). Псіхея, любая мая, я не магу ўратаваць цябе ад смерці, але ад нясцерпных пакут – яшчэ магу. Няма ніякага Яшчара, на ахвярным слупе цябе чакае жудасная смерць: ад смагі, голаду і холаду. (*Шэптам.*) Хочаш, я загадаю Нікандру, каб у час ахвяравання цябе неўпрыкмет пазбавілі жыцця?

П с і х е я (*з жахам*). О не, сястра, толькі не гэта! Я не магу трапіць туды мёртвай. (*З мальбой.*) Я не баюся ні Яшчара, ні доўгай пакутлівай смерці. Адзінае, што мяне палохае – гэта тое, што Ён не возьме мяне ў свой палац. Мёртвай Ён мяне пэўна не возьме.

А т а (*не разумее*). Хто – Ён?

П с і х е я (*з прасветленым тварам*). Каралевіч, якога я бачыла ў сне. Ты забылася пра мой чароўны сон, Ата?

А т а (*выбухае гневам*). Які сон, Псіхея?! (*Трасе Псіхею за плечы.*) Прачніся! Зірні праўдзе ў вочы. Цябе чакае пагібель, а ты ўсё бавішся дзіцячымі прыдумкамі!

І ф і д а. Пусці яе, вар’ятка! Душу з яе вытрасеш, і тады народ запатрабуе іншай ахвяры. (*Адцягвае Ату ад Псіхеі.*)

М а р о н (*урачыста*). Час рыхтавацца да ахвяравання. Хадзем, дзіця маё!

Найвышні жрэц бярэ Псіхею за руку і выводзіць з троннай залы. Ата б’ецца ў абдымках у Іфіды, намагаючыся вызваліцца і кінуцца за Псіхей. На дапамогу Іфідзе прыходзіць Нікандр.

А т а (*крычыць*). Прачніся, Псіхея! Пракляні гэты люд, які паслаў цябе на смерць!

І ф і д а. Пакінь яе ў спакоі! Няхай ідзе да свайго каралевіча.

Н і к а н д р (*разважліва*). Нехта мусіць загінуць, каб астатнія працягвалі змаганне.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

З’ява чацвёртая

Праз месяц пасля ахвяравання ля Сівой Гары. Непрывабная, дзікая мясцовасць. Навідавоку стаіць ахвярны слуп, з якога звісаюць абрыўкі ланцугоў.

З'яўляюцца А т а і І ф і д а. Яны ідуць, цікуючы, і ўвесь час азіраюцца. Старэйшая сястра трымае ў руках пахавальную урну.

І ф і д а. Якая жудасная мясціна... Навокал ні душы, а мяне не пакідае адчуванне, што за намі нехта назірае. Я баюся!

А т а. Ніхто цябе не прасіў цягнуцца за мной.

І ф і д а. Думаеш, адна ты ў нас такая сумленная? Я таксама ёй сястра і хачу споўніць свой апошні доўг.

А т а. Так я табе і паверыла. Пэўна, хочаш пажывіцца каштоўнымі ланцужкамі ды бранзалеткамі, якімі жрацы прыбралі Псіхею перад ахвяраваннем.

І ф і д а (*пакрыўджана*). За каго ты мяне маеш, сястрычка? Ды калі хочаш ведаць, мне кожнае начы сніцца бедная Псіхея, якая з дакорам глядзіць мне ў вочы. (*Узвышае голас.*) Думаеш, мне яе не шкада?

А т а (*заўважае слуп*). Цішэй! Ахвярны слуп. Вось мы і на месцы.

Сёстры падыходзяць да слупа, моўчкі абыходзяць яго, разглядаючы з усіх бакоў.

І ф і д а. Але я не бачу Псіхеі. Дзе яна?

А т а. Колькі разоў уяўлялася мне жахлівая карціна: я падыходжу да Сівой Гары і бачу на ахвярным слупе параздзіранае птушкамі і звярыма цела сястры.

І ф і д а. Б-р-р-р.

А т а. Не, Іфіда. Нехта зняў цела Псіхеі са слупа. (*Падыходзіць да слупа зусім блізка.*)

І ф і д а. Нехта?.. (*Спалохана.*) Ты куды?!

А т а (*бярэ ў рукі абрываек ланцуга і спрабуе яго разарваць*). Нечалавечая сіла патрэбна, каб разарваць гэтыя ланцугі.

І ф і д а (*збялеўшы*). Нечалавечая? О, багі, не іначай гэта Яшчар! Хадзем адсюль, Ата!

А т а. Хутчэй, мядзьведзь ці які іншы дзікі звер. На слупе яму нязручна было жэрці сваю ахвяру і ён сцягнуў цела на зямлю. Трэба ўважліва пашукаць навокал. Я думаю, мы знойдзем тое, што засталася ад нашае няшчаснае сястры і здзейснім пахавальны абрад.

І ф і д а. Я не зраблю больш ні кроку! (*Апускаецца на зямлю.*)

А т а. Можаш пачакаць мяне тут, я сама пашукаю.

І ф і д а (*усхапляецца на ногі*). Не пакідай мяне адну каля гэтага праклятага слупа!

А т а (*раздражнёна*). Вяртайся тады ў палац, калі ты такая баязлівая!

І ф і д а. Не, вяртацца адна я баюся яшчэ больш. Давай вернемся разам.

А т а. Я дала сабе зарок, што не вярнуся ў палац, пакуль не пахаваю Псіхеі.

І ф і д а. Ну, чаму мы не ўзялі з сабой Нікандра з ваярамі? Чаму мы павінны рабіць гэта самыя, употайкі?

А т а. Таму што малойцы Нікандра не дужа смялейшыя за цябе. Хадзем, Іфіда. Як табе не сорамна баяцца: ты ж каралеўская дачка!

І ф і д а. Скажы, Ата, ты пэўна ведаеш, што гэта дзікі звер, а не Яшчар?

А т а. Колькі разоў табе паўтараць: няма ў свеце істот незвычайных. Ні багоў, ні зданяў, ні яшчараў. Ёсць толькі нашы страхі і забабоны.

І ф і д а. Ты гаворыш адно – Марон зусім іншае... і вы разам кіруеце Гелікай. Каму з вас верыць?

А т а. Нават Псіхея, якая любіла выдумляць розныя казкі, ведала, што няма ніякага Яшчара. Помніш яе словы: “Я не веру ў Яшчара. Увечары з гары спускаецца звычайны туман”. Хадзем, пашукаем парэшткі нашай беднай сястрычкі.

Ата падыходзіць да Іфіды, бярэ яе за руку. Іфіда неахвотна робіць адзін крок, уздымае вочы і ад моцнага здзіўлення не можа вымавіць ані слова. Яна вырывае ў Аты руку і паказвае некуды за спіну сястры.

І ф і д а (*крычыць*). Ата! Зірні!

А т а. Што ты такое ўбачыла? Яшчара?

Ата абарочваецца і бачыць перад сабой Псіхею: у бруднай, ірванай сукенцы, але жывую, здаровую і – яшчэ больш прыгожую.

І ф і д а (*з жахам*). Здань!

Псіхея. Сёстры мае, як я рада вас бачыць! Я верыла, што некалі вы прыйдзеце. (*Працягвае рукі да сяцёр.*)

І ф і д а (*да Аты*). Не адказвай ёй! Нельга размаўляць з прывідамі: яны завабліваюць у краіну памерлых.

А т а. Яна жывая. Псіхея, радасць мая!

Ата кідаецца да Псіхеі і сціскае яе ў абдымках. Іфіда падыходзіць бліжэй, але трымаецца насцярожана і глядзіць з недаверам на Псіхею.

А т а. Не магу паверыць у такое шчасце! Мы са смуткам у сэрцы шукаем ейныя косцейкі, а яна з’яўляецца жывая, здаровая, з радаснай усмешкай на твары.

І ф і д а (*з зайздрасцю*). І яшчэ харашэйшая, як была.

А т а. Расказвай хутчэй, як ты ўратавалася, як не памерла ад голаду ды холаду. Чаму ты не вярнулася да нас у палац?

П с і х е я. Ах, мае любыя сёстры, вас чакае дзіўная гісторыя. Я рада нашай сустрэчы не толькі таму, што люблю вас, але і таму, што магу распавесці вам пра рэчы цудоўныя. Спраўдзіўся мой сон: смарагдавы палац з бурштынавым дахам сапраўды існуе.

А т а (*строга*). Псіхея, кажы ўсё па-парадку і нічога не выдумляй, калі ласка.

І ф і д а (*разглядаецца на бакі*). А можа, мы выслухаем гэтую гісторыю па дарозе дамоў?

П с і х е я (*усміхаецца*). Але ж калі вы выслухаеце мяне, то зразумеете, што ісці нікуды не трэба. (*Натхнёна.*) Я ўжо дома, а вы ў мяне ў гасцях!

А т а. Псіхея, кажы нарэшце, хто разарваў на табе ланцугі і зняў з ахвярнага слупа? Хто карміў цябе і даваў прытулак?

П с і х е я. Ата, ты яшчэ не здагадалася? (*Ззяе ад шчасця.*) Вядома, Ён. Гаспадар смарагдавага палаца.

І ф і д а. Жоўты Яшчар?

П с і х е я. Мой муж. Бог Сівой Гары. Магутнейшы за ўсіх каралёў і князёў на Зямлі. Такі прыгожы, што можа асяліць сваім нябесным характам. Таму я не магу пабачыць яго ўдзень, толькі ўначы. Калі ж я не паслухаюся і зірну на яго пры святле – дык страчу зрок і назаўсёды згублю каханага. А палац наш знікне без следу.

І і ф і д а (*да Аты*). Пра што гэта яна гаворыць?

А т а. Бог Сівой Гары ўвасобіўся ў незвычайнага харашуна і выратаваў дурнічку Псіхею, каб з ёю ажаніцца.

П с і х е я. Ты кпіш з мяне, сястра, але я не крыўдую. Я сама не адразу паверыла ў сваё шчасце. Сапраўды, хто я такая? Дурнічка Псіхея... Дзівачка і летуценніца. Але калі жрацы пакінулі мяне прывязанай да ахвярнага слупа і зямлю ахінула цемра ночы, я пачула голас з ніадкуль: “Псіхея, абранніца мая, вітаю цябе ў палацы. Увайдзі ў яго і будзь гаспадыняй, а для мяне – жонкай”. Нечыя моцныя, але надзіва далікатныя рукі падхапілі мяне, ланцугі лопнулі, як танюсенькія струны, і я апынулася ў палацы, які нечакана ўзнік з цягрэчы. З таго часу я жыву тут са сваім каханым мужам, які штоноч зыходзіць да мяне з нябёсаў.

А т а. Яшчэ адна прыгожая казачка, прыдуманая дзівачкай Псіхей. Бачу, ты не помніш, што сталася з табой тае жахлівае начы... Што б там не было, ты ацалела, і цяпер мы можам вяртацца дадому. Бунт сціх, я зноў уладару ў Геліцы, твайму жыццю нічога не пагражае. Хадзем, сястрычка. (*Працягвае руку да Псіхеі.*)

Псіхея (*хавае рукі за спіну*). Ата, ты так і не зразумела? Я ніколі не вярнуся. Тут мой дом, мой уладар. Але я магу папрасіць яго, каб ён і вас пакінуў са мной. Заставайцеся, ён дазволіць!

Ата. Ты не слухаешся мяне, сваёй старэйшай сястры, сваёй каралевы? Мусіць, ты зусім страціла розум ад голаду і холаду. Давядзецца ўжыць сілу. Іфіда, дапамажы мне.

Ата робіць некалькі крокаў да Псіхеі, але тая спрытна пераскоквае на другі бок ручая. Іфіда не спяшаецца выконваць сястрын загад.

Ата. Іфіда, ты што не чуеш? Дапамажы мне яе злавіць. Бачыш, яна зусім звар'яцела і хоча застацца тут, без ежы, цёплага адзення і даху над галавой.

Іфіда. Не ведаю, каторая з вас звар'яцела. Можа, я не такая разумная, як ты, Ата, але цудоўна бачу, што Псіхея не падобна да змарнелай ад голаду і холаду істоты. Як ты гэта растлумачыш?

Псіхея. Прыгледзься да мяне, Ата. Бачыш, як налілося маё цела, якім шчасцем з'яе твар? Хіба падобна я да чалавека, які месяц харчаваўся карэньчыкамі ды ягадкамі?

Ата (*вагаецца*). Але гэтая падзертая сукенка... (*Здаецца*.) Ты хочаш, Псіхея, каб я паверыла ў існаванне надпрыродных рэчаў, каб я перакрэсліла ўсе свае ранейшыя ўяўленні пра сусвет, а тым самым – і ўсё сваё мінулае жыццё? Добра, дзеля цябе я зраблю гэта, мая любая сястрыца. Вядзі нас у свой смарагдавы палац з бурштынавым дахам. Дзе ён, ці далёка да яго ісці?

Выраз радасці, які пры першых словах сястры з'явіўся на твары ў Псіхеі, змяніўся гримасай бязмернага жаху.

Псіхея. Але ж мы гаворым пад ягонымі вокнамі! Вось ён, палац, проста перад намі. (*Паказвае рукой*.) Няўжо вы не бачыце гэтыя спічастыя дахі, карункавыя сцены, браму, аздобленую адмысловай разьбой? А вітражы ў вокнах?

Ата з Іфідай здзіўлена глядзяць перад сабой, напружваюць зрок, але нічога не бачаць. Перад імі пустка.

Ата (*насля працяглага маўчання*). Брама? Вітражы? Псіхея, тут нічога няма. Разумееш, нічога... Хадзем лепш дадому, яшчэ не позна, любая мая. (*Робіць крок да Псіхеі*.)

Псіхея. Не, не! (*Заліваецца слязьмі і ўцякае прэч*.)

Ата кідаецца за ёю, але Іфіда зграбае старэйшую сястру ў ахапак і не выпускае.

А т а (*б'еца ў істэрыцы*). Няма брамы! Няма смарагдавага палаца з бурштынавым дахам! Няма бога Сівой Гары! Іншых багоў таксама няма! Вярніся, Псіхея! Прашу цябе, вярніся...

З'ява пятая

Каля Сівой Гары праз некалькі дзён. П с і х е я парадкуе кветнік перад сваім палацам. З боку гэта выглядае як адмысловы танец.

З'яўляецца Н і к а н д р з кошыкам у руках, убачыўшы Псіхею – нерухомее і дзівіцца на танец дзяўчыны.

Н і к а н д р (*захоплена*). Багіня! Жонка бога!

Заўважыўшы Нікандра, Псіхея спуджана ўскрыквае і знікае. Праводзіўшы яе поглядам, стратэг падыходзіць да ахвярнага слупа, стаўляе на зямлю кошык і ўкленчвае.

Н і к а н д р. О, магутны Жоўты Яшчар! Ты, які ласкава суцішыў гнеў свой і паслаў Геліцы дажджы ды ўраджаі, вызваліў яе ад пошасці і спусташальных варожых набегаў. Я, стратэг Нікандр, звяртаюся да цябе са шчырай просьбай. Дай мне дзяцей, спраў так, каб жонка мая, Іфіда, зацяжарала і нарадзіла мне сына, каб мне было каму пакінуць у спадчыну маёнтак, а ў старасці мець апеку ды абарону. Я -- прасты жаўнер і бацька мой быў жаўнерам, і дзед таксама. Я не разумею таямніцаў веры. Я прыносіў шчодрыя ахвяры нашым багам, але выявілася, што яны немачныя і, нават, несапраўдныя. Больш мне няма да каго звяртацца, ты – мая апошняя надзея.

За плячыма ў Нікандра як з-пад зямлі вырастае жрэц М а р о н і падслухоўвае.

Н і к а н д р (*працягвае*). А яшчэ, прашу цябе, дапамажы мне ў справах вайсковых ды дзяржаўных. Пашлі перамогу ў змаганні з ворагам на полі бою і з ворагам, які завёўся ў самой краіне. (*Па-змоўніцку.*) Ведаеш, пра каго я гавару. (*Шэптам.*) Марон зноў служыць ілжывым багам і забараняе народу шанаваньне цябе, спрадвечнага ды існага. (*Гучна.*) О, добры Яшчар, прыношу табе гэтыя сціплыя дары і спадзяюся, што ты

выканаеш мае просьбы. *(Прастадушына.)* Як ніяк, мы з табой цяперака сваякі.

М а р о н *(з'едліва)*. Швагер Жоўтага Яшчара? Віншую, Нікандр!

Н і к а н д р *(усхапляецца на ногі і паварочваецца да Марона)*. Шпягуеш за мной, тоўсты павук?

М а р о н. Я думаю: куды гэта бегалі ўпотаікі нашыя сястрычкі? А яны, выходзіць, складалі ахвяры крыважэрнаму Яшчару, які ўзяў сабе за жонку іхную Псіхею. Не заўсёды Іфіда хавае сакрэты ад свайго мужа. Бачу, ты таксама надумаўся звярнуцца па дапамогу да пачвары?

Н і к а н д р. Ці не ты намаўляў нас на гэта месяц таму? А цяпер, калі ўсё наладзілася, вярнуўся да сваіх ранейшых багоў?

М а р о н. Да больш бяспечных і паслухмяных, з дапамогаю якіх лягчэй кіраваць народам. Яны ніколі не запатрабуюць у ахвяру цябе самога.

Н і к а н д р. Гаворыш пра багоў, як пра пакорлівых служак. Сцеражыся, Марон! Багі не даруюць знявагі.

М а р о н. Багі мусяць быць удзячныя мне за багатыя дары, якія прыносяць ім люд Гелікі.

Н і к а н д р. А якая частка гэтых дароў асядае ў тваім жываце і ў тваіх кішэнях?

М а р о н *(лагодна)*. Не разумею, за што ты мяне так не любіш? Няўжо нашаму войску і табе асабіста нечага бракуе? Павер, нам абодвум даволі месца пры каралеўскім троне. Лепш быць хаўруснікамі, чым ворагамі. Чаму ты прыйшоў сюды, да Сівой Гары, а не ў нашу бажніцу? Вярніся ў храм, прынясі ахвяру багам і я нікому не скажу, што цябе тут бачыў.

Н і к а н д р. Ніколі! Ты спадзяешся зжыць нас з Іфідай са свету, таксама, як пазбыўся Псіхеі. Тады ўжо ніхто не перашкодзіць табе кіраваць краінай праз сваю палюбоўніцу!

М а р о н. А ты спадзяешся, што твой будучы сын стане каралём Гелікі? Дарэчы, якія дары ты прынёс Яшчару? *(Падыходзіць да слупа і зазірае ў кошык.)* Вачам сваім не веру: галубіныя яйкі! Няўжо ты, як просты рамеснік, верыш у забабоны? *(Смяецца.)* Твае яйкі тут не дапамогуць. Іфіда ніколі не народзіць дзіця.

Н і к а н д р. Табе адкуль ведаць, еўнух?

М а р о н. Нават нявольнікі ў палацы ведаюць: твая жонка з кім толькі ні стараецца, а не можа зацяжарыць.

Н і к а н д р. Змоўч, сабака! *(Сціскае кулакі і робіць некалькі крокаў да Марона.)*

М а р о н *(пераскоквае праз ручай)*. Асцярожна, стратэг! За гэтым ручаём пачынаецца краіна памерлых.

Н і к а н д р (*адступае*). Я пакуль што туды не спяшаюся. А вось ты зараз развітаешся з гэтым светам.

М а р о н. Ці хопіць у цябе спрыту, няздара?

Н і к а н д р. Паразважаеш пра мой спрыт, калі я выпушчу з цябе кішкі.

Нікандр паказвае, як ён расправіцца з жрацом, паварочваецца і ідзе прэч. Счакаўшы хвіліну, Марон вяртаецца да ахвярнага слупа і ставіць нагу ў Нікандраў кошык.

М а р о н (*з нянавісцю*). Пабачым яшчэ, хто з чым развітаецца!
(*Трушчыць нагой яйкі ў кошыку і адыходзіць.*)

З'ява шостая

Ля Сівой Гары праз некалькі дзён пасля першай сустрэчы сяцёр. З'яўляюцца А т а з мячом у руках і І ф і д а з запаленым ліхтаром.

І ф і д а (*разглядаецца на бакі*). Нашай шчасліўкі пакуль што не відаць. (*Іранічна.*) Напэўна, прыбірае ў сваім вялізным палацы. Пра слугаў яна не ўспамінала.

А т а. Ты пэўная, што здолееш яе пераканаць?

І ф і д а. Не сумнявайся, Ата. Ёсць у свеце рэчы, на якіх я знаюся лепш за цябе. Я ведаю, як нацкаваць жонку на мужа. Давай меч. А сама дзе схавайся.

А т а. Пабачым, на што ты здатная са сваімі жаночымі хітрыкамі.

І ф і д а. На большае, чым ты са сваім мужчынскім розумам.

Ата адыходзіць, Іфіда стаўляе ліхтар на зямлю, меч кладзе побач і кліча Псіхею.

І ф і д а. Псіхея! Сястрыца мая, дзе ты? (*Разглядаецца.*) Але ж і панурая мясціна! Як я набралася адвагі прыйсці сюды другі раз?

Невядома адкуль з'яўляецца П с і х е я.

П с і х е я (*здзіўлена*). Іфіда?

І ф і д а. Не чакала зноў мяне тут пабачыць? Думаеш, адна Ата непакоіцца пра тваё шчасце? Я таксама хачу выратаваць цябе.

П с і х е я (*сумна*). Не трэба мяне выратаўваць ад шчасця. Шкада, што вы з Атай не бачыце яго.

І ф і д а. Гэта ты пра смарагдавы палац? Так, мы не бачым яго, не можам яго памацаць, але у адрозненні ад Аты я веру ў яго існаванне.

П с і х е я (*узрадавана*). Верыш? Сапраўды?

І ф і д а. Твайму богу прыйшла да галавы выдатная думка: зрабіць свой палац невідочным для людзей. Чаму не? Не трэба баяцца злодзеяў, наймаць ахову. Зразумела, што для сваёй абранніцы ён зрабіў вынятак, і ты можаш захапляцца хараством вашага жытла звонку і ў сярэдзіне. (*Заклапочана.*) Мяне здзіўляе іншае, Псіхея. Чаму твой муж наведвае цябе толькі ўначы і не паказваецца пры дзённым святле?

П с і х е я. Але я ўжо казала вам: прыгажосць ягоная слепіць.

І ф і д а. А табе не здаецца, што на гэта ёсць іншае вытлумачэнне?

П с і х е я (*няўцямна*). Іншае? Якое, Іфіда?

І ф і д а. Твой муж – брыдка пачвара, і калі б ты ўбачыла яго – памерла б з агіды.

П с і х е я (*абурана*). Ты... Ты... Як ты можаш такое казаць!

І ф і д а. Табе балюча гэта чуць, бо я кажу чыстую праўду. (*Пераканана.*) Твой гэтак званы бог, твой каралевіч са смарагдавага палаца – насамрэч аблезлы Яшчар!

П с і х е я. Я не хачу цябе слухаць! (*Затуляе вушы рукамі.*)

І ф і д а (*патэтычна*). Якая абраза каралеўскаму роду! Штоночы нейкая юрлівая яшчарка цешыцца пекным целам нашае сястры, кратае яе сваімі слізкімі лапамі і яшчэ мае нахабства баяць небыліцы пра сваю незямную прыгажосць!

П с і х е я. Іфіда!

І ф і д а (*па-змоўніцку*). Паслухай мяне, даражэнькая! Я навучу цябе, як пазбыцца гэтай абрыды. (*Бярэ ў рукі ліхтар.*) Сёння ўночы, калі ён засне пасля любоўных уцех, ты запаліш гэты ліхтар і пабачыш сапраўданае аблічча свайго мужа. Пераканаўшыся ў праўдзівасці маіх слоў, возьмеш гэты меч і адсячэш пачвары галаву. (*Бярэ з зямлі меч і падае яго Псіхеі.*) Чары са смарагдавага палаца спадуць, ён станецца відочным і будзе належаць нам. (*Задаволеная сваім бліскучым планам.*) Вось!

Псіхея глядзіць на сястру шырока раскрыўшы вочы, а потым выбухае смехам.

І ф і д а (*здзіўлена*). Ты чаго?

П с і х е я (*праз смех*). Іфіда, як ты даўмелася прапанаваць мне такое? Няўжо ты лічыш мяне зусім ідыёткай?

І ф і д а. Не разумею.

П с і х е я (*сур'ёзна*). Ну, як табе сказаць... (*Падбірае патрэбныя словы.*) Я не буду пераконваць цябе, што бог, які стварыў такі прыгожы палац, не можа быць брыдкім. Што не можа быць гідкай пачварай той, ад

каго зыходзіць такое шчырае каханне і дабрыня. Я паспрабую табе растлумачыць як жанчына жанчыне. Ты магла б у поўнай цемры адрозніць Нікандра ад яшчаркі, калі б вы былі разам у ложку?

І ф і д а (*разгублена*). Вядома, магла б. Што за дурное пытанне? (*Не стрымаўшыся.*) І ад кожнага іншага мужчыны – таксама.

П с і х е я. Вось і я, нават не бачыўшы пры святле аблічча свайго каханага, магу сказаць, што ён – не Яшчар. Ён мае цела чалавека. (*Натхнёна.*) Віно п'яное і хмельнае – пацалункі ягонья, подых лагоднага ветру і націск навальніцы шалёнай – абдымкі ягонья. Увесь ён авеяны лілейным водарам, а голас ягоны гучыць пералівістым спевам сірынгі. Ночны змрок не замянае нам злівацца ў шчырым каханні, што не бачаць вочы мае – чуе сэрца. Мой каханы не Яшчар, Іфіда.

І ф і д а (*зрываецца на крык*). Ён цябе зачараваў! Ты ўспрымаеш яго не такім, якім ён ёсць насамрэч. Усё вакол цябе зачараванае, падманлівае.

П с і х е я (*разважліва*). Калі я зачараваная, дык і пры святле ліхтара я не ўбачу ягонага, як ты кажаш, сапраўднага аблічча. Бывай, Іфіда. Блізіцца вечар, я мушу вяртацца ў палац, сустракаць свайго мужа. (*Паказвае на меч з ліхтаром.*) А ты ідзі лепш, і забяры з сабой гэтыя рэчы. (*Шчыра.*) Я вельмі хачу, каб багі паслалі табе нарэшце дзіця, якога ты так прагнеш, сястра.

І ф і д а (*дрыжачым голасам*). Дык папрасі за мяне свайго бога. (*Пакорліва брыдзе прэч.*)

З'яўляецца А т а, якая хавалася непадалёк.

А т а (*да Іфіды*). Ну, што, сястра, дапамаглі твае жаночыя хітрыкі?

І ф і д а (*агрызаецца*). Пабачым, чаго варты твой мужчынскі розум.

Іфіда пакідае старэйшай сястры меч, ліхтар і адыходзіць.

П с і х е я (*насцярожана*). І ты тут, мая мілая Ата? І ты будзеш пераконваць мяне, што мой каханы муж – Яшчар, будзеш намаўляць мяне забіць яго?

А т а. Ты ж ведаеш: я не веру ні ў Яшчара, ні ў багоў.

П с і х е я. Тады дзеля чаго ты прыйшла? (*Паказвае на меч і ліхтар.*) Навошта табе гэтыя жахлівыя рэчы?

А т а. Можа, таму, што... люблю. (*Кладзе меч і стаўляе на зямлю ліхтар.*) Ты верыш, што я люблю цябе, Псіхея? Адзіная істота ўва ўсім свеце, якая мне па-сапраўднаму блізкая – гэта ты.

П с і х е я. Некалі і мне так здавалася, Ата. Але цяпер... Не ведаю. (*Сумна.*) Ты не зычыш мне шчасця.

А т а. Якога шчасця, Псіхея? Таго, што ты маеш? Пакажы мне, дзе яно? Неўзабаве скончацца апошнія цёплыя дні восені і халодны паўночны вецер прынясе на сваіх крылах лютую зіму. Твой прывідны палац не ўратуе цябе ні ад голаду, ні ад холаду. Хадзем дадому, Псіхея!

П с і х е я. Мой дом тут. Табе не варта было зноў прыходзіць, Ата, калі ты не можаш паверыць ані ў палац, ані ў ягонага гаспадара.

А т а. Я прыйшла, каб уратаваць цябе. *(Цвёрда.)* І клянуся, што зраблю гэта. Палац існуе толькі ў тваім уяўленні. А гаспадар... Магчыма, ёсць нехта, каго ты называеш мужам і з кім дзеліш ложа. Але гэта не бог.

П с і х е я *(насмешліва)*. Можа, Яшчар?

А т а. Не, звычайны мужчына. Збеглы раб, злачынца, які знайшоў сабе сховішча на Сівой Гары. Ён зняў цябе непрытомную з ахвярнага слупа і цяпер карыстаецца тваёй даверлівасцю і безабароннасцю. За твае пешчы ён поіць цябе і корміць. А каб лягчэй было цябе падманваць, гэты лайдак прыходзіць да цябе толькі ўпоцемку.

П с і х е я. Прыкрою, цёмную гісторыю прыдумала ты, сястрыца. Няўжо яна выглядае больш праўдападобнай, чым мая?

А т а. Ах, Псіхея, у жыцці найчасцей здараюцца менавіта прыкрыя гісторыі. Чым харашэй гісторыя, тым далей яна ад праўды.

П с і х е я *(надыходзіць да Аты)*. Ата, чаму ты не бачыш таго, што бачу я? Чаму не чуеш таго, што я чую? Я не ведала маці, ты была мне замест яе. Я не мела сапраўднай бацькоўскай любові, ты была мне за бацьку. Калі мне было блага – нешта балела, нехта мяне крыўдзіў – я прыбягала да цябе. І ты заўсёды знаходзіла тыя гаючыя словы, якія суцішвалі мой боль. Ты заўжды ахутвала мяне сваёй цеплынёй і любоўю. Ты рызыкавала дзеля мяне жыццём. Я ведала, што ты – наймацнейшая, наймудрэйшая, што абароніш мяне ад усякага ліха. Але цяпер ты здаешся мне маленькай дзяўчынкай, якой патрэбна мая дапамога і спагада. *(Абдымае сястру.)* Дзе мне знайсці патрэбныя словы, каб пераканаць цябе, каб ты мне паверыла?

А т а *(таксама абдымае сястру)*. О Псіхея, я старалася быць для цябе маці! Таму і цяпер я мушу ўратаваць цябе, вывесці з гэтага ачмурэння. Я перабрала ў галаве самыя розныя спосабы... Найпрасцей мне здавалася прывесці сюды кагорта жаўнераў, прачасаць схілы Гары і знайсці таго мярзотніка, які цябе ашуквае. Забіць яго як сабаку, а цябе сілай завесці дамоў!

П с і х е я *(вырываецца з абдымкаў і трывожна разглядаецца навокал)*. Ты не зрабіла гэтага, сястра?

А т а. На жаль, мой план не мог здзейсніцца. Ува ўсёй Геліцы не знайсці ваяра, які б адважыўся наблізіцца да Сівой Гары. *(Падбірае з зямлі меч.)* Тады я надумалала ўзброіцца сама і, выкрыўшы ягоную бярлогу, забіць нягодніка ўласнаю рукой.

Псіхея (*з абурэннем*). Ты нікала па ўсіх пакоях, як гнюсны шпег?!

Ата. Колькі ні шукала я, колькі ні высочвала гэтак званага мужа, так нікога і не знайшла. Можа, ён існуе толькі ў тваім уяўленні? Наступнай маёй задумай было забіць цябе, калі ты не паабяцаеш назаўсёды пакінуць гэтае паганае месца. (*Прыстаўляе вастрыё мяча да шыі Псіхеі.*) Псіхея, вярніся дадому, іначай я заб'ю цябе. Выбірай: жыццё ці прывідны палац з ягоным няісным гаспадаром!

Псіхея (*нават не спалохаўшыся*). Ты мяне добра ведаеш, сястра. Ты сумняешся ў маім выбары?

Ата. Не. Вядома, ты выбярэш горшае: смерць. (*Апускае меч.*)

Псіхея. Здрада можа разлучыць нас, смерць – не. (*Задумліва.*) Некалі мне давядзецца памерці для гэтага свету, каб навак і трапіць у ягоны... (*Да Аты.*) Ты пералічыла ўсе прыдуманья табою спосабы, сястра?

Ата. Я было страціла ўсякую надзею выратаваць цябе, як раптам знайшла выйсце. Псіхея, ты таксама мяне добра ведаеш. Я калі парушала сваю клятву?

Псіхея. Ніколі, Ата. Тваё слова мацнейшае за каралеўскую пячатку.

Ата. У мяне ёсць да цябе адна просьба. Я не патрабую, каб ты зараз жа вярнулася да нас. Я не намаўляю цябе, як Іфіда, па-здрадніцку забіць свайго мужа. Я толькі прашу цябе, сёння ўначы, калі твой каханы бог будзе спаць, запаліць на імгненне гэты ліхтар і пераканацца, што любы твой сапраўды такі прыгожы, як табе кажа. Потым можаш заставацца ў сваім палацы і жыць шчасліва. Я цябе больш не патрываю.

Псіхея (*прастадушна*). Я не магу гэтага зрабіць! Як ты не разумееш?! Ён прасіў мяне, і я яму абяцала.

Ата. Я таксама цябе прашу і ты паабяцаеш мне, што зробіш гэта. (*Прыстаўляе вастрыё мяча сабе да шыі.*) Інакш, клянуся: я заб'ю сябе! Слова каралевы Гелікі.

Псіхея. Не, не! Так няможна! (*Падае да Аціных ног і абдымае яе за калені.*)

Ата (*няўмольна*). Некалі я выратавала жыццё табе, цяпер маё жыццё ў тваіх руках. Выбірай, што для цябе важней: капрыз мужа ці жыццё сястры. Гэта мой апошні спосаб твайго выратавання. Я не магу пакінуць цябе тут у неведомасці, нічога не зрабіўшы дзеля твайго шчасця.

Псіхея заходзіцца плачам ля Аціных ног. Ата схіляецца над ёю і спрабуе суцешыць.

Ата (*лагодна*). Не плач, дурнічка. Падумай, ты нічога не траціш. Пабачыш на ўласныя вочы, як выглядае твой каханы. Сама ўпэўнішся, нас

супакоіш. Калі твой бог кахае цябе, ён даруе табе тваё непаслушэнства. А калі ты пабачыш, што перад табой збеглы раб, брыдкі ашуканец – уцякай з усіх ног, мы з Іфідай будзем чакаць цябе ля ахвярнага слупа.

Псіхея ўздымаецца з каленяў і выцірае з вачэй слёзы.

П с і х е я. Якая ты жорсткая, Ата. Якая нясцерпная твая любоў да мяне. Шкада, што бацька не забіў мяне немаўляткам. (*Бярэ ў рукі ліхтар.*)
Бывай, мы болей ніколі не пабачымся. (*Брыдзе прэч.*)

А т а (*наўздагон*). Памятай, мы будзем чакаць цябе ўсю ноч!

П с і х е я (*спынілася і на імгненне абярнулася да сястры*). Няўжо ты не разумееш, што гэта ўсё? Калі я не паслухаюся свайго мужа, ён назаўсёды пакіне мяне, а я, нібы тая ночная птушка, буду дарэмна шукаць яго па ўсёй зямлі. (*Адыходзіць.*)

А т а (*над уплывам незразумелага пачуцця*). Ён даруе табе, Псіхея!
Вось пабачыш, абавязкова даруе!

Псіхея знікае. Ата стаіць здранцвелая каля ахвярнага слупа. З’яўляецца ўсхваляваная Іфіда.

І ф і д а. Я ўсё бачыла, сятрычка, хоць не ўсё зразумела. Ты паклялася, што заб’еш яе, і яна паабяцала запаліць святло ў спачывальні? (*Лісліва.*) Якая ты спрытная, Ата!

А т а (*выбухае гневам*). Маўчы, дурніца!

З’ява сёмая

Познім вечарам ля Сівой Гары. Пад ахвярным слупом сядзіць маркотная П с і х е я і то запальвае, то тушыць ліхтар.

П с і х е я. Быў сабе бог, малады і вечны, магутны і добры. І была простая дзяўчына, якая ўявіла сябе багіняй і марыла пра іншае, няземнае жыццё. Бог упадабаў дзяўчыну за хараство летуценняў і, хаця іншыя багі адгаворвалі яго, задумаў спраўдзіць яе чароўную мару. Але прыняўшы ад бога падарунак, дзяўчына не здолела ўтрымаць яго і выпусціла са сваіх нязграбных рук у самы бруд. Бо ніякая яна была не багіня, а нікчэмнае стварэнне, прывязанае да зямлі. Ланцугі мінулага трымаюць мацней за жалезныя. Любыя сёстры, ці маё няшчасце ўчыніць вас шчаслівымі?

Псіхея бачыць дзве прарочыя відзежы.

Спачатку святло ліхтара выхоплівае з цемры постаці стратэга Н і к а н д р а і жраца М а р о н а. Нікандр дасканаліць удар мячом, уяўляючы, як ён забівае ненавіснага яму жраца. У гэты час Марон ціхутка падыходзіць ззаду і кратае стратэга за плячо. Калі Нікандр паварочваецца, Марон здзьмухвае са сваёй далоні нейкі залацісты парашок проста ў твар стратэгу. Атручаны Нікандр ссоўваецца на зямлю. Постаці расплываюцца ў цемры.

За другім разам святло ліхтара асвятляе постаці А т ы і І ф і д ы. Ата падсыпае атруту ў кубак з віном і ўяўляе, як падае яго сястры-суперніцы. У гэты час Іфіда неўпрыкмет падкрадаецца да Аты ззаду, накідвае ёй на шыю вярхоўку і душыць. Ата апускаецца на зямлю. Постаці знікаюць у цемры.

П с і х е я (*уздымаецца з зямлі*). Я выканаю, Ата, тваю просьбу. Не таму, што не давяраю свайму каханаму, але каб ацаліць жыццё табе. Ведаю, што не паспее ўзысці сонца, як маё шчасце ляжа друзам. Ведаю, што мяне чакаюць бясконцыя вандроўкі, цяжкая праца, прыніжэнні і розныя іншыя выпрабаванні. Мушу да дна выпіць горыч гэтага свету, спазнаць усе беды і няшчасці чалавечага быцця. Але я веру ў бязмежную дабрыву і міласэрнасць свайго каханага, веру, што ў канцы майго пакутнага шляху ён будзе чакаць мяне і там мы зноў злучымся ў любові. Смарагдавы палац я атрымала ў падарунак, цяпер я мушу выпакутаваць сваё шчасце.

Каля ахвярнага слупа з'яўляюцца Псіхеіны сёстры. Яны ледзь відочныя ў цемры.

І ф і д а. А раптам яна не датрымае слова? Няўжо ты споўніш сваё абяцанне, Ата?

А т а. Уяўляю, як ты ўзрадуешся. (*Занепакоена.*) Толькі б Псіхея паспела ўцячы.

І ф і д а. Залежыць, ад каго ёй давядзецца ўцякаць. Адно, калі ад брыдкага раба, іншае – калі ад прыгожага бога.

А т а (*уражаная словамі сястры*). Ты яшчэ сумняешся – ад каго? Іфіда, ты больш не верыш у свайго Яшчара?

І ф і д а (*агрызаецца*). Табе што да таго, у каго я веру? Раней цябе гэта не вельмі цікавіла, сястрычка.

А т а. Іфіда... (*Не адразу адважваецца спытацца.*) Ты пэўная, што мы ўсё слухна зрабілі?..

Нечакана далёка ў цемры ўспыхвае святло ліхтара і асвятляе знямелы твар Псіхеі. Праз імгненне святло знікае, а на Сівой Гары ўсчынаецца нешта неверагоднае. Б'юць перуны, бліскаюць маланкі. Чуваць, як нешта трэснула і пасыпаліся дробныя аскепкі.

Сярод усяго гэтага шуму да сясцёр далятае невыразны голас, адначасна прывабны і жахлівы, пяшчотны і суровы.

У водблісках маланак сёстрам бачыцца смарагдавы палац з бурштынавым дахам, які рассыпаецца ў іх на вачох. Над палацам на імгненне ўзнікаюць абрысы боскага твару невымоўнай красы.

Навальніца сціхае гэтак сама раптоўна, як і пачалася. Усталёўваецца цішыня, і толькі недзе ўглыбіні чуваць плач, які ператвараецца ў крыкі ночнай птушкі.

І ф і д а (*ціха*). Спічастыя дахі, брама з адмысловай разьбой, вітражы ў вокнах...

А т а (*няўцямна*). Абрысы твару, велічнага і гожага... Позірк дакорлівы і гнеўны, які працінае наскрозь...

І ф і д а (*ачуняўшы*). Ата, што гэта было?

А т а (*вяртаецца да рэчаіснасці*). Навальніца. Раптоўная змена надвор'я ў гарах. (*Асцярожна*.) Ты бачыла ці чула нешта незвычайнае?

І ф і д а (*павагаўшыся*). Не. А ты?

А т а (*перамагае сябе*). Маланкі. Грымоты. Схілы Сівой Гары, асветленыя бліскавіцай. (*Памаўчаўшы*.) Што мы тут робім, сястра? Ці не час нам вяртацца ў палац?

І ф і д а (*паспешліва*). Самы час. Я змерзла і згаладнела. Залезці б хутчэй у цёплы ложак, да люблага Нікандра.

А т а. Нас чакаюць справы дзяржаўнай важнасці. Народу Гелікі патрэбна нашая мудрасць і дасведчанасць. Вяртаемся дадому, Іфіда.

Баязліва азірнуўшыся, сёстры паспешліва пакідаюць нядобрае месца.

Крык ночнай птушкі, пранізлівы і тужлівы, заціхае ў далечыні.

З а с л о н а